

SLÄKTHISTORISKA STUDIER

Genealogiska Föreningen | The Genealogical Society of Sweden

Släkthistoriska Studier 2025:103

The Genealogical Proof Standard

– en kommentar

Björn Järhult, *Genealogiska Föreningen*

epost: bjorn@jaerhult.se

 <https://orcid.org/0000-0002-8847-7924>

Publicerad den 27 maj 2025

DOI: 10.55797/shs.2015.103.uie329 och ISSN 2004-3910

Öppen tillgång genom en Creative Commons CC BY 4.0 licens.

Copyright på artikeln tillhör författaren.

Publicerad på Kungliga Bibliotekets OJS-plattform publicera.kb.se.

Citera artikeln (exempel): Järhult, Björn, 2015, The Genealogical Proof Standard – en kommentar », *Släkthistoriska Studier 2015:103*. DOI: 10.55797/shs.2015.103.uie329.

Släkthistoriska Studier publiceras av Genealogiska Föreningen (org. nr. 802001-19643), Löfströms Allé 7, Sundbyberg. Kontakt: shs@genealogi.net

The Genealogical Proof Standard

– en kommentar

Björn Järhult

Genealogiska Föreningen

Publicerad 27 maj 2025

Släktforskare ställs förr eller senare inför frågan: är slutsatsen om ett visst släktskapsförhållande verkligen korrekt? Ett sådant tvivel kan uppstå gällande såväl egna som andras slutsatser. Det händer ibland att den som blir ifrågasatt intar försvarsställning och försöker vända bevisbördan, även när slutsatsen som förfäktas bygger på ett mer eller mindre löst antagande. Tvivlaren blir den som krävs på bevis för att den ifrågasatta slutsatsen inte är korrekt. Paradoxalt nog är exceptionella påståenden som inte underbyggs av starka bevis typiskt sett svåra att motbevisa. Om genealogiska slutsatser kunde kvalitetssäkras skulle vi inte behöva hamna i diskussioner om vem som ska bevisa vad. Amerikanska *The Genealogical Proof Standard* (hädanefter GPS) vill erbjuda en sådan kvalitetssäkring.

Utmärkande för en standard är att den är framtagen av en institution, beskriver en viss kvalitetsgrad och är utformad för att bli allmänt accepterad. Organisationen bakom GPS, Board of Certification for Genealogists (hädanefter BCG), ger följande beskrivning:

Standards are the best practices for genealogy. They enable all genealogists – not just BCG associates – to come as close as possible to what actually happened in history.¹

GPS har vid flera tillfällen under 2020-talet berörts i svenska släktforskarsammanhang. Anna Linder har kortfattat 2022 beskrivit GPS.² Eva Dahlberg presenterade standarden vid det 8:e Släktforskarseminariet anordnat av Genealogiska Föreningen 24 januari 2024.³ Ytterligare ett exempel är att undertecknad nämner GPS i artikeln *En genealogisk indicieprövningsmodell*.⁴ I det följande ska GPS beskrivas i korthet och diskuteras – både till innehåll och som koncept (ett verktyg för att säkerställa genealogiska slutsatser).

Idén om en genealogisk standard bygger på det rimliga antagandet att alla släktforskare har som mål att rekonstruera familjehistorier eller lösa genealogiska problem så verklighetsnära som möjligt och därmed återge historiska skeenden. Målgruppen är alla som ägnar sig åt

¹ Board of Certification for Genealogists 2025.

² Linder 2022.

³ Dahlberg 2024.

⁴ Järhult 2024.

person- och släktforskning. GPS fundament är de fem kriterier som vart och ett ska bidra till att säkerställa en trovärdig genealogisk slutsats. Dess kriterier är (min översättning inom parentes):

- Reasonably exhaustive research (Rimligt uttömmande informationsinsamling).
- Complete and accurate source citations (Kompletta och korrekta källhänvisningar).
- Critical tests of relevant evidence through process of analysis and correlation (Kritiska tester av relevanta bevis genom analys och prövning av orsakssamband).
- Resolution of conflicting evidence (Hantering av motstridiga bevis).
- Soundly reasoned, coherently written conclusion (Dokumenterad slutsats som är väl genomtänkt och formulerad på ett logiskt sammanhängande sätt).

Kriterierna återfinns och beskrivs i första kapitlet av skriften *Genealogy Standards, second edition revised*, utgiven 2021.⁵ GPS genomsyrar de 90 normer (engelska *standards*) som återfinns i kapitel två och framåt: dokumentation, forskning, dokumenterad slutsats och utbildning. Därtill finns fyra appendix och en lista med beskrivningar av begrepp. I bokens inledning, innan första kapitlet, finns två introduktioner; en till nu aktuella och uppdaterade andra upplagan och en till första upplagan publicerad 2014. Standarden introducerades redan 1997 och har alltså utvecklats över tid.

GPS kriterier och normer spänner över alla delar av det som i akademiska sammanhang kallas *forskningsprocessen*. Hur de olika stegen i forskningsprocessen benämns skiljer sig mellan olika vetenskapliga områden, men följer i princip samma gång. Inom det historiska forskningsområdet kan processen beskrivas enligt följande:

Planera

- Ställa en fråga och avgränsa ämnet. Frågan kan hänga ihop med en hypotes som ska prövas.
- Kartlägga tidigare forskning.
- Beskriva syftet och förklara vilken ny kunskap som undersökningen ska tillföra.
- Välja forskningsmetod och i förekommande fall teori (historisk förklaringsmodell).

Genomföra

- Informationsinsamling (källforskning).
- Bearbeta/analysera och kritisk värdera resultatet.

Rapportera

- Slutsats i skriftlig form.

Detta är en förenklad beskrivning och i praktiken går de olika stegen ofta i varandra. Som synes är inte GPS grundläggande kriterier helt olik forskningsprocessens olika steg. För den som är ovan med att arbeta enligt forskningsprocessen framstår möjligen upplägget i GPS som mer tillgängligt – fem tydliga kriterier som har karaktären av en checklista.

För att förstå vad de grundläggande kriterierna i GPS innebär är det nödvändigt att ta del av såväl normsamlingen som begreppslistan. Merparten av normerna innehåller referenser till begreppslistan. Upplägget medför en del bläddrande, åtminstone innan man som läsare lär sig innebörden av vissa återkommande begrepp. Några av de centrala begreppen ska kommenteras här. Ett sådant är *prove*, som enligt begreppslistan innebär:

The process of using the GPS to show that a conclusion portrays identities, relationships, and events as they were in the past or are today; to establish that a genealogical conclusion is acceptable or accurate.

Prove avser alltså den process – tillämpningen av GPS – vid vilken den genealogiska slutsatsen tillkommit. Här finns en stark koppling till ett annat centralt begrepp, nämligen *proof*, vilket istället tar sikte på slutprodukten. *Proof* förklaras enligt följande:

A documented statement, summary, or argument that explains or shows why a conclusion is proved; also, a description of a genealogical conclusion that is acceptable because it meets the *Genealogical Proof Standard's* five components.

⁵ Board for Certification of Genealogists 2021.

Proof är den beskrivning som visar att en genealogisk slutsats uppfyller GPS fem kriterier (samtliga kriterier, var för sig, måste vara uppfyllda). För att underbygga en sådan slutsats behövs *evidence*, som avser alla omständigheter eller ledtrådar i potentiellt relevanta källor. Det görs en skillnad på *direct evidence*, *indirect evidence* och *negative evidence*.

Inledningsvis nämnde jag Anna Linders artikel i Diskulogen. Av artikelns rubrik, »Standard för genealogiska belägg«, förstår man att Linder menar att *proof* ska översättas till *belägg*.⁶ En närmare redogörelse av bakomliggande överväganden saknas dock. I det sammanhanget konstaterar jag att Linder i uppräknningen av de olika kriterierna även översätter *evidence* med *belägg* och därmed, menar jag, missas den viktiga begreppsdistinktionen som i GPS uttrycks på följande sätt: »Genealogical proof rest on evidence«. Substantivet *proof* svenska översättning är visserligen *bevis* eller *belägg*. Adjektivet *proof* beskriver något som är motståndskraftigt eller ogenomträngligt – jämför *waterproof* (vattentät) där *proof* finns med som ett ordled. En fortsättning på den analogin skulle vara att *proved* kan ses som impregneringsprocessen vilken leder till att ett plagg blir vattentätt.

Ett annat begrepp som kan te sig något svårfångat är *research*, vilket vanligen översätts till *forskning*. Men när det gäller det första kriteriet *reasonably exhaustive research* så förefaller det snarare avse *informationsinsamling*. Linder har valt att översätta kriteriet *reasonably exhaustive research* till *tillräcklig utförlig efterforskning*. Begreppet *research* återfinns även i rubriken för kapitel 2 (*Standards for researching*) som både omfattar informationsinsamling och analys.

Börjar man skrapa på ytan och ställa kritiska frågor så blir det tydligt att konceptet GPS (tillsammans med Genealogy Standards) inte är den universallösning den utger sig för att vara. Första kriteriet, *rimligt uttömmande informationsinsamling*, tjänar som ett bra exempel på detta. Här väcks frågan om hur jag ska veta att min informationsinsamling är rimligt uttömmande? Är det ett objektiva kriterium eller innebär det att jag som forskare kan sätta stopp när jag tycker att insatsen är rimlig? Nej, så ska inte GPS tolkas. Kriteriet ska säkerställa att alla potentiella källor undersöks och därigenom minimera risken att oupptäckta bevis senare kommer fram och omkullkastar en förhastad slutsats. Även norm 17 *Extent*, som beskriver omfattningen av informationsinsamlandet, pekar i den riktningen. Därtill ger begreppslistan en relativt utförlig beskrivning av vad som krävs för att uppfylla kravet på en *rimligt uttömmande informationsinsamling*.

Jag nöjer mig med att kommentera de två första av fem punkter. I första punkten anges att informationsinsamlingen ska resultera i minst två olika av varandra oberoende källor. Men varför ska det i alla lägen krävas två av varandra oberoende källor? Om jag finner att någon person som levde på 1600-talet i ett brev nämner sin mor vid namn och den uppgiften inte finns någon annanstans, ska jag inte efter att ha gjort en källkritisk bedömning kunna nöja mig med den uppgiften som grund för min slutsats? Andra punkten handlar om att informationsinsamlingen ska omfatta alla de källor som kompetenta släktforskare skulle använda för att besvara samma frågeställning – här finns i alla fall ett tydligt svar på frågan att det är ett objektiva kriterium som avses. Med vem ska bedöma vilka källor en kompetent släktforskare skulle undersöka? Potentiellt relevanta källor för den kompetente släktforskaren är i hög grad beroende av tid, plats och i vilken samhällsklass forskningen sker. I det här hänseendet utgör den närmast mekaniska tillämpningen av GPS snarare ett hinder. Utrymmet för bedömningar och resonemang utifrån historisk och kulturell kontext blir allt för litet. Jag hävdar också att det är fullt möjligt att komma fram till en genealogisk slutsats som har vetenskapligt värde utan att alla potentiella källor har beaktats. Förutsatt att det tydligt framgår vilka källor som använts och vilka som inte använts.

Något som får alldeles för lite utrymme i såväl GPS som *Genealogy Standards* som helhet är vikten av att redogöra för tidigare forskning med koppling till den aktuella frågeställningen. Jag hade gärna sett att det första kriteriet inte så ensidigt framhöll informationsinsamling för att få tillräckligt underlag för analys, utan också på ett mycket tydligare sätt inkluderade

⁶ Om det är nödvändigt att försvenska uttrycket *Genealogical Proof Standard* föreslår jag en mer fri översättning, nämligen »Standard för säkerställda genealogiska slutsatser«.

⁷ Board for Certification of Genealogists 2021, s. 3.

momentet att beskriva ett forskningsläge. Nu får man nästan intrycket att all genealogisk forskning sker på obruten mark, vilket sällan är fallet.

Även om GPS samtliga fem kriterier måste vara uppfyllda krävs inte fullkomlig säkerhet, vilket följaktligen innebär att GPS inte heller garanterar något sådant. Det konstateras att en genealogiskt säkrad slutsats aldrig kan vara definitiv; det kan senare framkomma uppgifter som tidigare varit okända och som innebär att slutsatsen måste omvärderas. Påståendet ligger helt i linje med ett vetenskapligt förhållningssätt. Jag ser därför inte någon uppenbar risk att användandet av GPS som vägledning i forskningsprocessen leder till slutsatser som inte klarar en vetenskaplig prövning. Problemet med GPS är istället att de små framstegen riskerar att nedvärderas när forskningsinsatsens kvantitet blir en parameter vid bedömandet av slutsatsens kvalitet.

Lockelsen med ett slags kvalitetsstämpel på genealogiska slutsatser är lätt att se. De som säljer genealogiska tjänster kan använda detta i sin marknadsföring. Men även konsumenter som bara är intresserade av ett korrekt resultat ser nog GPS som något positivt. Här finns det anledning att fundera om den stora majoriteten som betalar för ett forskningsresultat förstår att ett resultat som uppfyller kriterierna i GPS bara kan vara garanterat korrekt i metodologisk mening, men aldrig garanterat korrekt i meningen sann. Men är det sanningen vi söker inom vetenskapen? Det finns riktningar inom vetenskapsfilosofin som hävdar att en slutsats inte kan vara definitiv med hänvisning till att sanningar inte existerar. Sanningen betraktas som en konstruktion och något relativistiskt (i förhållande till sitt sammanhang eller perspektiv). En annan riktning accepterar att objektiva sanningar kan existera, men att det ligger bortom människans förmåga att i alla situationer fastställa vad som är sant. Hur ska vi då se på sanningen i förhållande till vetenskapen? Ett sätt är att acceptera ett mänskliga tillkortakommande i fråga om att fastställa sanningen, men samtidigt hålla den kunskap som uppnåtts med vetenskapligt förankrade metoder och argumentation för sann tills något nytt framkommer som föranleder att slutsatsen måste omprövas.⁸ Riktningen inom vetenskapen måste hela tiden vara mot sanningen, även om vi aldrig med visshet kan påstå att vi nått detta slutmål. Detta – menar jag – karaktäriserar ett vetenskapligt förhållningssätt.

Sammanfattningsvis riktar sig mina invändningar främst mot idén om att använda GPS som ett kvalitetssäkringsverktyg. Läst som en metodbok inom släktforskning är däremot *Genealogy Standards, second edition revised* inte utan förtjänster. Här vill jag särskilt framhålla norm 37–50 som samlas under rubriken *Reasoning from evidence*. Dessa normers innehåll sträcker sig bortom den rena källkritiken och in på den vetenskapliga argumentationens domäner, om än i översiktlig form.

I inledningen nämner jag att den som inte har tidigare erfarenhet av akademisk forskning kanske upplever forskningsprocessen som svår. På samma sätt kan kanske ett vetenskapligt förhållningssätt kännas abstrakt och komplicerat? Ett vetenskapligt förhållningssätt behöver inte vara komplicerat utan handlar om så enkla saker som att hela tiden vara nyfiken, kritisk, transparent och ständigt beredd att ompröva sina slutsatser. Det handlar också om att vara öppen för att andra nyfikna och kritiska personer tillför nya fakta och omprövar dina slutsatser. För att detta ska fungera måste resultat dokumenteras så att andra kan förstå på vilken grund en slutsats vilar. Källor som använts ska anges på ett sådant sätt att andra kan finna dem. Argumentationen som förs ska vila på vetenskaplig grund och med det menas att de skäl som slutsatsen grundas på måste anges. Vidare måste argumentationens struktur vara logisk; det ska vara möjligt att förstå på vilket sätt ett skäl stödjer en slutsats. Orsaken till detta är att andra ska kunna följa och kritiskt granska argumentationen och värdera, eller omvärdera, slutsatsen. GPS kan vara ett sätt att säkerställa ett vetenskapligt förhållningssätt, men jag ser inte

⁸ En invändning mot detta förhållningssätt skulle kunna vara att om vi inte helt säkert kan säga vad som är sant kan vi inte heller helt säkert veta att ett vetenskapligt förhållningssätt är den bästa metoden för att nå (vetenskapliga) framsteg. Mitt svar blir att under lång tid har detta förhållningssätt klarat en kritisk prövning, men om någon kan visa att ett annat förhållningssätt bättre tjänar detta syfte är jag beredd att ompröva min ståndpunkt. Tillämpas detta resonemang på frågan om en genealogisk slutsats kan vara korrekt i betydelsen sann så blir mitt svar ja, emellertid är vi begränsade att definitivt avgöra om slutsatsen faktiskt är det. Därför måste vi också acceptera möjligheten att även en till synes mycket säker slutsats kan behöva omprövas, även om det i praktiken handlar om ytterst få fall av de »säkra« slutsatserna.

att det tillför något väsentligt utöver vad den traditionella forskningsprocessen erbjuder – snarare kan GPS vid en strikt tillämpning innebära onödiga begränsningar.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor och litteratur

Board for Certification of Genealogists, 2021, *Genealogy Standards*, second edition revised, ISBN 978-1-684-42352-1.

Järhult, Björn, 2024, »En genealogisk indicieprövningsmodell«, *Svensk Genealogisk Tidskrift* 2024:1, s. 25–52.

Linder, Anna, 2022, »Standard för genealogiska belägg«, *Diskulogen* 137, s. 9.

Internetresurser

Dahlberg, Eva, 2024, »The Genealogical Proof Standard (GPS)«, föredrag hållet 24 januari 2024 vid 8:e Släktforskarseminariet arrangerat av Genealogiska Föreningen, <https://www.genealogi.net/medlem/filmer/the-genealogical-proof-standard-gps-e-dahlberg-2024-01-27/> (kräver medlemsinloggning), besökt: 2025-01-14.

Board of Certification for Genealogists, 2025, *Ethics and standards. What are standards?*, <https://www.bcgcertification.org/ethics-standards#what-are-standards>, besökt: 2025-01-07.